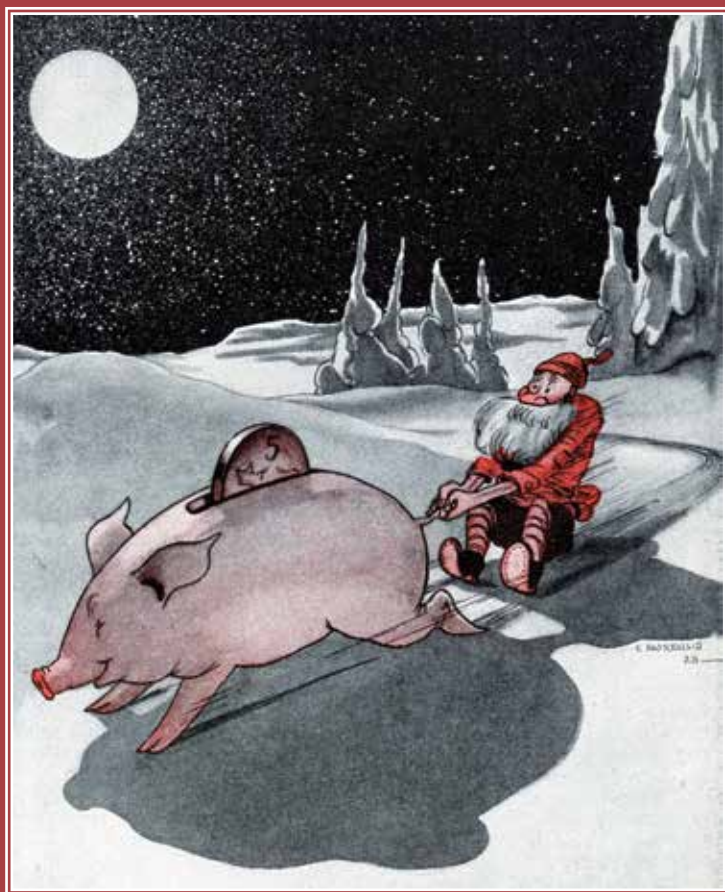

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

DECEMBER 8 • 2014

Sparbössor i ekonomi, som tradition och kulturbärare

En fascinerande myntgrupp –

kastmynt vid Gustav II Adolfs begravning 1634

Johannes Loccenius – en av 1600-talets lärda män och numismatiker

Pris 30 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor:
www.numismatik.se – www.myntkabinettet.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47 x 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 x 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 x 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 x 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 x 105
mm
1 200 kr

Helsida
151 x 214 mm
2 000 kr
2:a och 3:e
omslagssidan
2 500 kr
4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT har låga annonspriser även 2014

Annonsen på årsbasis får dessutom 20 % rabatt!

Behöver du professionell formgivare till din annons?

Kontakta: annons@numismatik.se

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 8 • 2014

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
En fascinerande myntgrupp. Kastmynt vid Gustav II Adolfs begravning 1634	172-174
24 liter öl för ett stycke näver	175
Sparbössor i ekonomi, som tradition och kulturbärare	176-178
Ett falskt 25-öresmynt	179
Stor auktion av svenska besittningsmynt från Pommern hos WAG	180-181
Den svenska Tomten	181
Höga sedelvalörer blev byte vid postrån 1854	182-183
Rikt myntfynd	183
Nyutgiven bok om Johannes Loccenius – en av 1600-talets lärda män och numismatiker	184
Lovisa Ulrikas myntgåva till Uppsala universitet	187

FASTA RUBRIKER

Lokala numismatiska föreningar och myntklubbar i SNF	174
Auktioner & Mässor	179
Frågespalten. Dubbelstämplade järnören.	179
Nytt om böcker. Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige.....	185
Personalia. <i>In memoriam</i> . Claude Arthus-Bertrand 1919-2014	186-187
Litteratur till försäljning hos SNF	189

OMSLAG

Illustration på omslaget till julnumret 1928 av tidskriften *Lyckoslanten*. Den har getts ut av Sparbankerna sedan 1 oktober 1926 på Världsspar dagen i syfte att befrämja barns sparande och fostran i ekonomiskt tänkande. Lyckoslanten ges numera ut av Swedbank och Sparbankerna. Teckningen på omslaget är utförd av Einar Norelius (1900-1985). Jultomten dras av en rätt glad gris genom att hålla i dess svans. Grisen är en spargris och i myntspringan ses en Gustav V:s femöring till hälften nedstoppad. Läs mer om sparbössor på sidorna 176-178.

SKANING: MGL.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar

kl. 10 - 12 och 13 - 16
Fax 08 - 667 07 71
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.*

Redaktionen ansvarar inte
för ej beställt material.
Texter och bilder i SNT
lagras elektroniskt och
publiceras som pdf på
SNF:s och KMK:s hemsidor.

Den som sänder material till SNT med-
ger elektronisk lagring / publicering.

TRYCK

Kaigan

ISSN 0283-071X

HÖSTEN 2014

Föreningens aktiviteter

DECEMBER

3 JULFEST

Plats Banérgatan 17
18.00 Föreningens traditionella julfest
med glögg, lussekatter och
julgodis.

Liksom föregående år kommer
en mindre julauktion att
genomföras med enklare material
ur Sven Svenssons samlingar. Någon
förteckning sänds inte ut i förväg.
Kontant betalning vid auktionstillfället.

Välkomna!

*Vårens program publiceras i SNT 2015:1 som utkommer första veckan i februari.
Det kommer också att finnas på SNF:s hemsida så snart det är fastställt.*

SNT FINNS PÅ FACEBOOK

Julfest med auktion i
SNF:s trevliga lokaler onsdag 3/12

Kungl. Myntkabinettets verksamhet

KUNGL. MYNTKABINETTET

Utställningsdelen Summa Summarum är stängd för ombyggnad.
Nyhetsbrev, konferensbrev och skolbrev: Håll er gärna uppdaterade via våra nyhets-
brev så får ni också se vad som till exempel händer i jul på museet. I det allmänna
nyhetsbrevet får du info om föreläsningar och om våra utställningar och samlingar.
Konferensbrevet är för dig som hyr lokaler ibland och skolbrevet för dig som lärare
och anställd i skola och förskola. Se mer på om breven på www.myntkabinettet.se

KMK FINNS PÅ FACEBOOK OCH TWITTER

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44
Kansli: måndagar kl. 10 - 12, 13 - 16
Stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
www.numismatik.se

KUNGL. MYNTKABINETTET

Adress: Slottsbacken 6, Stockholm. T-bana Gamla stan; buss 2, 43, 55, 59, 76
Utställningar: måndag - söndag kl. 11 - 17
Numismatiska boksamlingen: torsdag kl. 13 - 16
www.myntkabinettet.se

TUMBA BRUKSMUSEUM

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg Tumba; buss 725
Utställningar: sept. - april, lörd. - sönd.; maj - aug. tisd. - sönd. kl. 11 - 16
www.tumbabruksmuseum.se

En fascinerande myntgrupp

Kastmynt vid Gustav II Adolfs begravning 1634

Av Roland Falkensson

Kastmynt i allmänhet ...

Traditionen att ge ut speciella mynt till minne av olika begivenheter inom kungahuset påbörjades redan under tidigt 1500-tal. Sten Sture den yngres stormynt från 1512 och Gustav Vasas gyllenvalörer 1523 och 1528 hör säkerligen till den kategorin. Dessa var dock helt anonymt utformade och det är endast de präglade årtalen som gör att man kan se sambandet mellan mynten och viktiga händelser. Det kastades även ut mynt i samband med Erik XIV:s kröning 1561, de så kallade tronskiftesmynten, utan årtal och med Gustav Vasas respektive Erik XIV:s porträtt på var sida.

Det var först i och med Karl IX:s kröning år 1607 som man började prägla mynt som tveklöst framhäver händelsen i fråga. Förutom vid Kristinas och Karl XI:s kröningar, vid vilka endast medaljer präglades, hade man kastmynt vid varenda kröning och begravning från 1607 till 1818.

Ett stort frågetecken fanns dock och det gällde Gustav II Adolfs begravning 1634. Enligt mynträkenskaperna från 1634 präglades "skädepenningar" även till denna händelse, men det var mycket länge okänt vilka specifika mynt det rörde sig om.

... och Gustav II Adolfs begravningsmynt i synnerhet

Det var först i och med en artikel i SNT 1979:7 som Bengt Hemmingsson lade fram en teori om att begravningsmynten skulle kunna vara identiska med en serie mynt som man fram till dess antagit varit slagna i Nürnberg. När sedan Lars O. Lagerqvist året därpå i SNT 1980:7 redovisade en tidigare förbisedd redogörelse av den samtida historikern Johannes Loccenius kunde man slut-

giltigt fastslå begravningsmyntens identitet. Loccenius skrev nämligen att kastmynten på frånsidan skulle vara försedd med texten: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQUE TRIUMPHAT, vilket betyder STÅNDFAST I STRIDEN TRIUMFERAR HAN SEGRANDE OCH DÖENDE. Se bild 4, frånsidan.

Gustav II Adolf dog ju som bekant den 6 november 1632, men av olika anledningar blev begravningen inte av förrän 22 juni 1634. Det var just denna fördröjning i kombination med att präglingsåret inte finns utsatt som skapade förvirring i de numismatiska leden.

Den myntgrupp som man nu identifierat är stor, förmodligen den största som präglats i Sverige (vid myntverket i Stockholm) för en enskild händelse. Den består av fyra valörer i guld och två i silver och av hela 16 olika typer/varianten. Till detta har man använt sju åtsides- och åtta frånsidesstampar. De olika stamparna har ofta använts till flera olika valörer, man har bara bytt tjocklek och/eller metall i plantsen för att få rätt vikt/värde. Elva av stamparna hade en diameter på cirka 29-30 mm och fyra på cirka 23-24 mm. De sistnämnda användes enbart till dukatpräglingar.

Här redovisas samtliga åtta stampuppsättningar, rangerade i samma ordning som Hemmingsson och före honom Hildebrand (1874) hade.

Beträffande sällsynthetsgraden är samtliga mycket svåra, speciellt mynt i privat ägo, och flera kan till och med vara unika. "Kända ex" – i större samlingar – är listade nedan för varje variant, men det finns ingen garanti för att dessa listor är kompletta. Man får till exempel komma ihåg att dessa mynt tidigare förts till Nürnberg och

det kan mycket väl även ligga ett antal exemplar i tyska samlingar.

Stampuppsättning 1 Hildebrand 180

1.1: 8 dukater (Riksbanken).

1.2: 3 dukater (Antell).

1.3: 2 dukater (KMK, Uppsala, Svensson).

1.4: ½ riksdaler (Bonde).

Bild 1 (Bonde 3-225).

Åtsida: GUSTAVUS ADOLPH, MAGN :

D : G : SUECOR REX • AUGUST • etc.

Frånsida: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQ : TRIUMPHAT • 1632 • 6 • NOVE:

Förutom de ovan kända exemplaren ska det finnas en dukatvalör på ett museum i Wien, men Hemmingsson (1979) kände inte till vikten på detta.

Stampuppsättning 2 Hildebrand 180a

2.1: ½ riksdaler (Antell, Ekström 2 ex).

2.2: ¼ riksdaler (Antell, Bonde).

Bild 2 (Bonde 5-242).

Åtsida: GUSTAVUS ADOLPH, MAGN :

D : G : SUECOR • REX • AUGUST, etc.

Frånsida: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQ : TRIUMPHAT. 1632.6.NOV:

Förvillande lik nr 1 och Hildebrand har heller inte givit den något eget nummer. Naturligtvis är det variationer på porträttet, men den enda påtagliga variantskillnaden på de båda ½-riksdalarna (1.4 och 2.1) hittar man på frånsidans datum: "NOV:" i stället för "NOVE".

Stampuppsättning 3 Hildebrand 181

Mindre diameter.

3.1: 1 dukat (KMK 2 ex, Riksbanken, Gotha, Antell, Hagander).

Bild 3 (Hagander 4-7023).

1. ½ riksdaler (1634).

2. ½ riksdaler (1634).

3. Dukater (1634).

4. 2 dukater (1634).

Åtsida: GUSTAVUS ADOLPH, MAGN.

D : G : SUECOR REX • AUGUST, etc.

Frånsida: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQ : TRIUMPHAT:

1632.6.NOV:

Samma stil som på föregående två exemplar, men nu i mindre skala (24 mm).

Stampuppsättning 4

Hildebrand 182

4.1: 2 dukater (KMK, Uppsala, Antell, Bonde, Hagander).

4.2: ¼ riksdaler (Bonde).

Bild 4 (Hagander 3-7518).

Åtsida: GUSTAVUS • ADOL : D : G : REX • SUEC : etc (en krona). Inre omskrift: MAGNUS AUGUSTUS.

Frånsida: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQUE TRIUMPHAT.

1632.6.NOVE:

Ny åtsidestyp där porträttet delar omskriften och med en intressant inre omskrift. Frånsidan är däremot fortfarande i stort sett densamma.

Stampuppsättning 5

Hildebrand 183

5.1: 3 dukater (Gotha).

5.2: 2 dukater (Bruun, Hagander).

5.3: ½ riksdaler (Antell, Bonde, Bruun, Ekström).

5.4: ¼ riksdaler (Antell, Bonde, Bruun).

Bild 5 (Bonde 5-244).

Åtsida: GUSTAVUS • ADOL : D : G • REX • SUEC : etc.

Frånsida: STANS ACIE, PUGNANS, VINCENS, MORIENSQUE TRIUMPHAT 1632.6. NOVEB.

Samma åtsidestyp som på nr 4 men nu är den inre omskriften borta. På frånsidan har ånglarna och drakarna bytts ut mot andra figurer.

Stampuppsättning 6

Hildebrand 184

6.1: ¼ riksdaler (Antell 2 ex, Bonde, Ekström, Pripps).

Bild 6 (Bonde 6-169).

Åtsida: GUSTAVUS • ADOL : D : G : SVE

• REX.

Frånsida: STANS ACIE PUGNANS VINCENS MORIENSQUE TRIUMPHAT 6. NOVE : 1632.

Än en gång är figurerna utanför frånsidans textruta förändrade. Största förändringen är dock att årtalet (1632) nu ligger sist i texten.

Stampuppsättning 7

Hildebrand 184a

7.1: ¼ riksdaler (Bonde, Bruun).

Bild 7 (Bonde 3-226).

Åtsida: GUSTAVUS • ADOL : D : G : SVE

• REX.

Frånsida: STANS ACIE PUGNANS : VINCENS: MORIENSQUE TRIUMPHAT • 6 • NOVEM : 1632.

Åtsidan är stampidentisk med föregående och på frånsidan är det enda nytillkomna några kolon i texten och ett M i datumet. Hildebrand tyckte uppenbarligen också att skillnaden var liten.

Stampuppsättning 8

Hildebrand 185

Mindre diameter.

8.1: 1 dukat (KMK, Riksbanken, Bonde, Antell, Oldenburg m.fl.).

Bild 8 (Bonde 3-204).

Åtsida: GUSTAVUS • ADOL : SVE • REX • 1634.

Frånsida: STANS ACIE PUGNANS VINCENS • MORIENSQUE TRIUMPHAT 6 • NOVE : 1632.

Detta är det andra stampparet med mindre diameter, tänkt enbart för dukatprägling. Jämfört med 3.1 ovan så är ju detta en annan typ.

Speciellt med denna variant är också att den har årtalet 1634 präglad under porträttet, alldeles intill myntets kant.

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR OCH MYNTKLUBBAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gwindor.net/gnf.htm

Halmstads Myntklubb
Öringe 111
312 91 Halmstad

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

**Katrineholm Flen Vingåker
Myntklubb**
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Myntsamlarklubben Goten
myntsamlarklubbengoten.com

Nola Myntklubb, Örnköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarklubben Numis
Linvägen 5
930 10 Lövånger

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
myntintresse.blogspot.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villastadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Platenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?

Kontakta: info@numismatik.se

5. ¼ riksdaler (1634).

6. ¼ riksdaler (1634).

7. ¼ riksdaler (1634).

8. Dukat med årtalet
1634 på åtsidan.

Begravningsmynt/likfärdsmynt

Ytterligare ett förtydligande bör göras och det är skillnaden mellan begravningsmynt och likfärdsmynt. De i denna artikel nämnda mynten benämns *begravningsmynt* och är de som kastades eller delades ut i samband med begravningen i Stockholm 21-22 juni 1634.

Nu var det dock så att 1633 blev begravningsföljet kvardröjt ett halvår i den tyska hamnstaden Wolgast, medan man väntade på överfart till Sverige. När avfärden äntligen blev av i juli 1633 kastades det ut mynt även när följet paraderade genom staden och det är dessa som kallas *likfärdsmynt*. De präglades i Wolgast och har året 1633.

Referenser

Hemmingsson, B.: Gustav II Adolfs begravningsmynt. *SNT* 1979:7 s. 132-134.

Hildebrand, B. E.: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*. Del I. 1874.

Lagerqvist, L. O.: Gustav II Adolfs begravningsmynt: ett tillägg. *SNT* 1980:7 s. 138-139.

Auktioner

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. / Ulf Nordlind Mynthandel AB. *Die Sammlung Julius Hagander*, del 3, auktion 208 (2012), del 4, auktion 219 (2012).

Ulf Nordlind Mynthandel AB. *Samling Bonde på Ericssberg*. Del 3 (2008), del 5 (2009), del 6 (2010).

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

24 LITER ÖL FÖR ETT STYCKE NÄVER

2. Pollett gällande 1 läst kol, Wattholma bruk, näver, 1670-talet.
Diam 31,5 mm, vikt 0,79 gram.

VID WATTHOLMA GÅRD ANLADES år 1638 ett järnbruk med masugn. I masugnen framställdes smält råjärn genom reduktion av järnmalm med träkol – och det gick åt stora mängder träkol. Ved från skogen blev träkol i kolmilor och den värdefulla varan transporterades av bönderna till järnbruket. Kolleveranserna uppmättes i *läst* och en läst motsvarade omkring två kubikmeter i dagens mått. Det gick tolv tunnor på en läst. En tunna fasta varor motsvarade 164,87 liter (Carlsson 1993), så tolv tunnor motsvarade 1978 liter – i det närmaste två kubikmeter.

För transporter av träkol användes flätade korgar med volymen 1 läst. Korgarna var monterade på källkar för att dras av hästar. Sådana transportanordningar kallades *kolryssar* eller *kolstigar*. Om volymen var 2 läst (= 24 tunnor = 39,6 hl) benämndes anordningen en *storstig*. Se fig 1.

Bondens ersättning för leverans av 1 läst kol (~ 2 kubikmeter) till Wattholma bruk på 1670-talet var en pollett (av näver eller läder). Se fig 2.

På den här aktuella polletten visas bilden av en holme omgiven av vatten. Detta är en rebus och syftar på Wattholma. Omskrift: WATTHOLMA • BRUKS KOL. MÄRKE:. Vattholma var ursprungligen namnet på själva byn och är, som ju hörs, sammansatt av ordet vatten och holm/holme.

Wattholma bruk anlades på lantegendomen Wattholma i Lena socken i Uppland. På 1670-talet var familjen Bielke ägare till egendomen. Bruket lades ned år 1991 och även arbetarbo-städerna revs, men dessa återuppfördes i samma stil i modern tid för att bruksmiljön i möjligaste mån skulle bevaras.

Man kan förstå att ägaren till näverpolletten var rädd om den och förvarade den väl. Den representerade många timmars arbete vid kolmilan och kunde omsättas i värdefulla varor vid bruket. Värdet av 1 läst träkol under andra halvan av 1600-talet motsvarade till exempel 24 liter öl. Det kan man räkna fram genom att en tunna träkol om 164,87 liter betalades med 10 öre km (Lagerqvist 2011). 12 tunnor (= 1 läst) betalades således med 120 öre km.

År 1670 kostade en tunna öl 20 daler km (Lagerqvist). Eftersom det gick 32 öre på en daler kan öltunnans värde räknas om till 640 öre km. Om en tunna öl kostade 640 öre, får man 0,1875 tunnor öl för 120 öre.

En tunna flytande varor hade volymen 125,6 liter (Carlsson). 125,6 gånger 0,1875 blir 23,6. En läst träkol hade således samma värde som 24 liter öl.

Men antagligen användes polletten för inköp av något nyttigare eller för betalning av arrende.

1. En påbyggd kolryssa, så kallad *storstig*. Siljansfors skogsmuseum, Mora. Mängden träkol i denna *storstig* betalades med två polletter.

3. Karl XI, Avesta, 1 öre km 1662.
Diam 34 mm, vikt 17,1 gram.

Ersättningen för 12 tunnor träkol (= 1 läst) var 120 mynt i denna valör.

Näverpolletter är sällsynta. Kanske gömdes just denna undan och glömdes bort för lång tid. Dess öden är inte kända förrän den dök upp på auktion MISAB 12 i Stockholm 2014. Innan dess hade den ingått i Sten Anders Ivarssons samling.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Lennart Castenham

Referenser

Ahlström B. m.fl.: *Sveriges mynt 1521-1977*. 1976.

Carlsson, A. W.: *Med mått mätt*. 1993.

Lagerqvist, L. O.: *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar*. 2011.

Stiernstedt, A. W.: *Beskrivning över svenska kopparmynt och polletter*, del 2, 1872, sid. 191.

Näver är björkens ytterbark. Det sägs att den kan ge positiv energi i århundraden. Näverpolletten i artikeln har flera sekler på nacken. Som fallet är med de flesta näverpolletter har även denna rullat ihop sig. Näver bör från början förvaras plant, gärna svalt och torrt men inte alltför torrt. Var försiktig med redan hoprullade näverpolletter. De är sköra – och vackra som de är.

Sparbössor i ekonomi, som tradition och kulturbärare

Av Susanna Rappe George & Monica Golabiewski Lannby

Att spara visar egentligen en behärskad lust att spendera. Det är en drivkraft hos både människor och djur. Många gånger har sparandet varit livsviktigt, inte minst när föda och proviant skulle lagras inför stränga vintrar eller svåra tider. Att "samla i ladorna" är ett gammalt uttryck för att skapa en viss trygghet inför framtiden. Det i dag aktuella uttalandet om "tomma lador" vill påvisa att någon inte tagit sitt fulla ansvar.

Att spara innebär i sig en förmåga att avstå från något för stunden och att i stället tänka framåt. Men rent konkret förutsätter det förstås ändamålsenliga förvaringsmöjligheter.

Sparbössan förknippas vi med sparande av mynt och senare även sedlar. Dess konstruktion där ett mynt enkelt läggs i men med svårighet tas ut har i stort sett varit densamma under två årtusenden, men formen har varierat. Uppläsbara läs eller enkla gummilock har kanske förtagit spänningen att plocka ut ett eller annat mynt i smyg eller till och med att slå sönder ler-sparbössan som man gjorde förr.

Urnformer

Sparbössans historia går långt tillbaka i tiden, i stort sett så länge mynt funnits. Den äldsta funna sparbössan härleds till Babylon – nuvarande Irak – och dateras till 300-talet f.Kr. Vanlig vid den tiden var den urnformade sparbössan med kulformad kropp och en knapp på toppen. Sådana återkommer genom historien och var ända fram till och med 1800-talet den dominerande modellen i Europa. Liggande med knoppen framåt är den inte helt olik den senare spargrisen med sitt tryne.

Bikupor

En annan mycket tidig modell var den som liknar en bikupa. Biet är än i dag en symbol för flit – "flitig som ett bi" – men också för rikedom. Biets hårda arbete ger riklig avkastning i form av honung och vax. Sparbössans ägare anses samla pengar i bössan likt biet samlar sin honung i kupan.

Spargrisar

Inte bara det outhärliga lilla biet förknippas med sparande. Grisen är ett av flera djur med starka band till sparbössan och dess historia. Spar-

grisar finns från Nordamerika i väst till Kina i öst. Den äldsta i jorden funna spargrisen har hittats i Tyskland och tros vara från 1200-talet. På Helgeandsholmen i Stockholm grävdes Sveriges hitintills äldsta spargris fram, daterad till 1600-talet. Men grisen som sparandesymbol är mycket äldre än så. En kista med en inristad bild av en gris på locket hittades vid utgrävningar i Pompeji och är närmare 2 000 år gammal.

I många kulturer förknippas grisen med lycka och välstånd. Den kan matas med avfall och är därför billig i drift: "Sparbössan skall fyllas i köket och tömmas i fähuset" är ett gammalt svenskt ordspråk. Grisen är alltså ett symboladdat djur som förknippas med fruktsamhet, rikedom och glädje. Men även många andra djur har stått modell för sparbössor, såsom fåglar, elefanter, katter, kor och hundar.

Inom kristendomen symboliserar grisen också frosseri. Ändå finns spargrisar i de flesta kristna områden. Den egyptiske eremiten Antonius, som levde på 300-talet e.Kr., motstod frosseriets lockelse och avbildas tillsammans med en gris. I tysk tradition slaktades ett Antoniussvin varje år till fattiga. Så kan den än i dag klart po-

Den ideella organisationen Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutna – numera Sjöräddnings-sällskapet – grundades 1907. Ett exempel på en av de ovanligare insamlingsbössorna är den här till vänster, utformad som en fyr. Den utgör samtidigt ett askfat med vidhängande hållare för tändsticksask. Mässing. KMK.

puläraste sparbösseformen, spargrisen, ha uppkommit.

Traditioner och sedvänjor

Traditioner och sedvänjor har följt i sparbössornas spår. Urnformade bössor med inristade gudabilder tros ha varit en del av kulten i det antika Rom, placerade vid hemmets altare där gudar dyrkades och offergåvor skänktes. Sparbössor kunde där också utgöra nyårgåvor till fattiga och slavar.

Även senare har traditioner omgärdat sparbössornas användbarhet. Nyblivna mammor kunde få en sparbössa att fylla med mynt under barnets första år för att tömma den i tid till dess ettårspresent. Under 1900-talets andra hälft var det vanligt att föräldrar gav barnen personliga sparbössor – gärna med sitt förnamn, sin bild eller födelseåret – för att uppmuntra dem till att spara och lära sig hantera sin egen ekonomi. Än i dag kan en vacker sparbössa ges som dopgåva av släktingar och vänner.

Det hände förr att den lokala sparbanken gav sin egen utformade sparbössa som gåva till nyfödda barn – vilket så småningom ibland kunde ersättas med en mindre summa som banken satte in på ett nyöppnat konto. Allt för att stimulera barn och föräldrar att spara i just den banken.

Sagor och serier

Från 1800-talets mitt figurerade sparbössor i sagor, först ut var H.C. Andersen med *Pengegrisen* som trycktes 1855. Existerande sparbössor blev naturliga förebilder för illustratörerna. I *Pengegrisen* visas den då vanligast förekommande långsmala grisen ritad av dansken Vilhelm Petersen.

I sagor kunde sparbössorna få liv. Det rörde sig ofta om sedelärande berättelser som skulle lära barnen sparandets dygd. Illustrationer i sagor och serier kom i sin tur så småningom att påverka utseendet på verkliga sparbössor. Kända karaktärer ur berättelserna blev vanliga, den franska elefanten Babar och engelska björnen Nalle Puh är tidiga exempel.

Efter att tecknade sagoserier slagit

En humoristiskt utförd glad sparbössekossa. Plast. 1970-tal.

igenom på 1900-talet började deras karaktärer introduceras i sparbössornas värld. I dag finner man allt från amerikanska Kalle Anka, Musse Pigg och Snobben till belgiska Tintin,

finländska Mumin och den svenska Bamsefiguren med sin honungsburk.

Tomten som sparbössa eller som illustration på sådana började tillverkas vid 1800-talets slut och blev mycket populär. Den mekaniska sparbössan med Jona och valfisker är exempel på bibliska figurer och berättelser.

Människor och djur

Sparbössor finns i såväl mänsklig gestalt och som djur. Under 1800-talet blev sparbössor ett vanligt och populärt inslag i svenska hem och deras utformning fick allt större betydelse. Sparbössorna i form av såväl människor som djur och bibliska personligheter spreds till många hushåll.

Den ovan nämnda äldsta funna spargrisen i Sverige är försedd med tonhåll och munstycke, precis som på en lergök. Sparbössor med utseende som enkla men dekorativa tuppar och även andra fjäderfän förekom redan på 1600-talet. Tuppen har ju en stark symbolik förknippad med omsorg och försiktighet.

Sparbankernas tidskrift *Lyckoslanten* har getts ut från 1926 för att befrämja barns sparande och fostran i ekonomiskt tänkande. Här ses illustrationen på omslaget till julnumret 1928 utförd av Einar Norelius (1900-1985).

SKANNAD AV MGL.

Tomten som sparbössa kom vid 1800-talets slut. Den här är av keramik och tillverkad i Tyskland. KMK.

Spardjur av olika slag förekommer i de flesta länder. I Polen till exempel gäller ekornen, i Portugal tuppen, i Indien är elefanten en viktig sparsymbol och i Peru laman. I dag finns de flesta djur i sparbössornas fauna. Lustiga sparbössor har skapats för att uppmuntra barn till sparande. Omtyckta husdjur som katter, hundar och kani­ner i form av sparbössor vänder sig också i första hand till barn.

Konstnärligt utförande

I slutet av 1800-talet blev som nämnts sparbössor allt mer vanliga och populära i våra svenska hem och deras utformning därför viktigare. Mer tid och möda ägnades deras konstnärliga och hantverksmässiga utförande och fler figurativa former utvecklades.

I USA producerades finurligt uttänkta mekaniska sparbössor av gjutjärn under 1800-talets andra hälft. De kunde återge för allmänheten kända och okända personer men även bibliska karaktärer i olika berättelser. I Sverige tillverkades sparbössor som föreställde busiga barn, gummor och gubbar och rika bankirer. Ofta hade figurerna rent komiska inslag.

Inte heller politiker undkom som sparbössefigur. Ett fint och populärt exempel på det är den sparbössa som keramikern och konstnären Lisa Larson skapade 1972, vilken föreställer den omtyckte förre finansministern Gunnar Sträng iförd glasögon och slips (men utan sina karaktäristiska hängslen).

Även nu för tiden finns många olika djur, sagofigurer och kända personer – skådespelare, gärna komiker – representerade i sparbössornas värld, men vanligast och kärast tycks ändå grisen fortfarande vara med olika, nästan alltid glada, miner. Trots att man skulle kunna tro att myn­tsparandet är över formges än i dag nya sparbössor av etablerade konstnärer, nu med mer moderna och aktuella förebilder, men även gulliga grisar och andra mer traditionella utformningar.

Insamlingsbössor

Såväl insamlingsbössor som större fattigkistor är kända redan från 1500-talet inom både fattigvården och till exempel skråväsendet. Under 1800-talet blev sådana bössor allt vanligare i kyrkor, fattighus, föreningar, barn- och sjukhem med mera för att samla in pengar till deras respektive verksamheter.

Ibland var insamlingsbössorna stationära och utplacerade i exempelvis butiker och på kaféer, i kyrkor, på banker eller andra offentliga platser, där folk rörde sig och förväntades använda kontanter.

Insamlingsbössor används i stort på samma sätt än i dag, det vill säga ofta för specifika ändamål. Säkert har de flesta av oss någon gång lagt en slant i en av Röda korsets bössor eller lämnat bidrag till en aktuell katastrofhjälp eller politisk kampanj och kanske lagt ett mynt i en tiggares pappmugg.

Hemsparbössor

En sparfrämjande åtgärd var sparbankernas införande av hemsparbössor och försäkringsbolagens sparur (klocksparbössor) för att samla in försäkringspremier. De delades ut till

svenska hushåll från sekelskiftet 1900 men främst under 1900-talets första hälft. Idén var att bankens kunder skulle fylla bössorna hemma men att en banktjänsteman skulle tömma dem och föra in summan på kundens bankkonto. Det var ett sätt att stimulera sparande och uppmuntra människor att hushålla med sin ekonomi. Ett annat syfte var att befrämja spar­samheten bland barn.

På så sätt organiserades allmänt sparande, men för bankerna var det också ett sätt att marknadsföra sig och knyta till sig kunder. Bössorna antog med tiden olika fantasifulla former, mycket beroende på vilken bank de hörde till. De fungerade ju främst som marknadsföring av den egna banken. Mycket populär var hemsparbössan formad som en känd byggnad på hemorten. Bössan förseddes gärna med en devis för att uppmuntra till sparande.

Eftersom kunderna skulle fylla bössan men det var bankens respektive försäkringstjänstemannens uppgift att tömma den, hindrades de enskilda spararna från att själva ta pengar ur bössan och förbruka dem på annat sätt än de var avsedda. När tjänstemannen tömt bössan skrevs summan av dess innehåll in på kundens konto eller blev en del av försäkringspremien.

Det var då det. I dag vet vi ju alla hur det gick. Hundra år senare har elektroniken tagit över och kunderna sköter själva sina ekonomiska förhållanden hemifrån vid datorn.

Sparbössor av olika slag hör till vår kulturhistoria och deras utformning speglar tiden de användes i. De berättar lite om människor och deras längtan, möjligheter och förhoppningar.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Litteratur

Golabiewski Lannby, M.: Grisen – bästa spar­bössan? *Moneta* 5, s. 147-154. Skånes Numismatiska Förening, 2011.

Körberg, I., Lindmark, E., Wiséhn, I.: *Sparbössor. Spar­bössans historia under 2000 år*. 1992.

Dubbelstämplade järnören

Jag satt och tittade efter lite felpräglingar på mina mynt, när jag upptäckte lite konstiga saker. Jag har sökt på internet men hittar inget om detta.

Det förekommer en dubbelstämpling på vissa 1- och 2-ören i järn. Det ser ut som horn bredvid 2-an och sedan lite former mellan kronorna. Mitt tips skulle vara att det är myntmästarstämpeln som är gömd i bakgrunden. Och min fråga är om detta är något man känner till något om?

Se mina fotoförstoringar ovan.

Jimmi Bornström

AUKTIONER & MÄSSOR

6/12 Myntauktion, Frimärks-
huset, Stockholm

Våren 2015

31/1 Myntmässa, Sigtuna
Myntklubb, Märsta

13-14/3 Misab, Myntauktion,
Stockholm

Våren Myntauktion, Myntkom-
paniet, Stockholm

Ett falskt 25-öresmynt

I *Polisunderrättelser* (PU) kan man läsa ett och annat som nödvändigtvis inte bara intresserar lagens långa arm och kriminologer med flera. Även kulturhistoriskt och numismatiskt intresserade finner spännande och tankeväckande notiser. Den sistnämnda kategorin dit våra läsare kan hänföras attraheras förmodligen av artiklar om förfalskade sedlar och mynt. Läsaren får samtidigt en inblick i den tidens skeende, penningvärde samt polismyndighetens syn på olika brott.

AV NAMNET FRAMGÅR ATT PU var en intern publikation som framställdes av olika instanser inom den svenska polisen. Syftet var uppenbart att förse den rättsvårdande delen av statsförvaltningen med information som de behövde ha tillgång till i sin ämbetsutövning. I dag sköts detta informationsutbyte, plus mycket mer därtill, av gigantiska dataregister.

PU utkom från starten år 1878 med tre nummer i veckan och var naturligtvis belagd med sekretess. Informationen var i vissa fall hemlig i upp till sjuttio år. De olika myndigheter som på detta sätt åtnjöt information om samhällets olycksbröder och dito syster var förutom de olika polismyndigheterna i Stockholm och landsorten dessutom häkten, domstolar och fängelser. Innehållet kunde beröra till exempel efterlysta personer, begångna brott, så kallade lösdrivare etc.

I detta sammanhang kan det kanske vara av intresse att ta del av en samtida persons åsikter om polisväsendets interna organ. Claës Lundin skriver så här i *Nya Stockholm*, 1890:

I en särskild afdelning af tidsningen införas meddelanden om lösdrivare, och genom registret erhålles en fortlöpande förteckning öfver samtliga lösdrivare i riket. Att på detta sätt ega å ett ställe samlade alla nödiga uppgifter om lösdrivare medgifver uppdragandet af en skarpare åtskilnad mellan den tillfälligtvis tjänst- och sysslolöse, men på det hela ordentlige arbetaren och den för allmän säkerhet vådliche lösdrivaren. I flera andra afseenden äro dessa »polisunderrättelser» också till stort gagn vid tillämpandet af den

Äkta 25-öring av en typ som präglades 1910-1941 under Gustav V och innehåller 600/1000 silver. FOTO: FÖRFATTAREN.

nya, ändamålsenligare lagstiftningen för lösdrivveri. Så behöfves nu mera icke öfversändandet af lösdrivare från ena länet till det andra då all erforderlig upplysning om dem kan hemtas ur »polisunderrättelser».

Innehållet i PU var ordnat under följande rubriker; A. Efterlysta personer, B. Häktade personer och avlysningar, C. Diverse underrättelser, D. Uppgift angående frigivning av fångar och E. Stulen och bortkommen egendom.

Det är information under rubriken C som torde intressera oss numismatiker mest. Här finner vi exempelvis underrättelser om mynt- och sedelförfalskningar. Värt att nämna är att dessa förfalskningar var ämnade att användas i den allmänna rörelsen för så kallad snöd vinnings skull – inte att bedra myntsamlare med. Kort och gott samtida förfalskningar för att använda ett modernt uttryck.

Sålunda finner vi en notis om myntförfalskning i *Polisunderrättelser* n:o 208, tisdag 8 september 1936:

C. Diverse underrättelser

1:o Den 30/8 36 har i Lycksele köping påträffats ett falskt 25-öresmynt, tillverkat av en legering, sannolikt av tenn och bly samt med årtalet 1934 – se avbildningen å 3:e sidan. Å myntets framsida äro siffrorna 2 och 5 delvis dubbelgjutna liksom ock bokstaven E i ordet ÖRE. Siffrorna 1 och 9 i årtalet å myntets fränsida äro behäftade med samma felaktighet, varjämte siffran 4 i årtalet i det närmaste är utplånad. Bokstaven S i Sverige är jämväl dubbel samt perforeringen å myntets kanter delvis bristfällig. Tillverkare och utpräglare av nämnda mynt torde efterspanas samt event. upplysningar sändas landsf. Lundgren i Lycksele distrikt, adr. Lycksele, tel. 18, vilken medd. Förestående.”

Den som önskar veta mer om PU rekommenderas att googla ordet ”Polisunderrättelser”.

J-O Björk

Stor auktion av svenska besittningsmynt från Pommern hos WAG

TYSKA WAG (Westfälische Auktions Gesellschaft für Münzen und Medaillen) arrangerade den 29 april i år en separat auktion (nr 70) med endast pommerska mynt.¹

Samling Riebe² som såldes vid detta tillfälle inkluderade över ett-hundra svenska besittningsmynt från Stettin och Stralsund. Detta var den största enskilda auktion av besittningsmynt från svenska Pommern på många år.

Utmyntningen i Pommern är den mest varierade av Sveriges besittningar. En tredjedel av referensverket Sveriges Besittningsmynt³ (1980) är ägnad dessa historiskt viktiga mynt. Tyska auktionsfirmor är vanligen sämre än svenska på att ange provenienser och raritetsgrad, så litteraturstudier kan kasta mer ljus över mynten på WAG:s auktion.

Stettin

Från *Stettin* utbjöds ett antal rariteter, till exempel objekt 2180, Karl XI:s dubbeldukat 1661 (SB 49 XR). Praktexemplaret som härstammar från samling Pogge⁴ och senare Sven Svensson är det bästa av troligen tre exemplar i privat ägo och klubbades för 12 500 € (+23 %) (*bild 1*).

Som objekt 2173 såldes för 4000 € drottning Kristinas ½ taler 1641 (SB 21 XR) (*bild 2*). Ahlströms auktion 35/58 anger tre respektive fyra exemplar i privat ägo. WAG-exemplaret är ex Ahlström 62 och Künker 69. Sistnämnda fastställer att vi numera känner fem privata exemplar.

Av sällsynta lågvalörer såldes objekt 2192, Karl XI:s 1/3 taler 1689 (SB 140a XR) (*bild 3*) och objekt 2195, 1/12 taler 1688 (SB 147b XR) (*bild 4*).

Även andra R-mynt ingick, som objekt 2190, 1/3 taler 1674 (SB 130), objekt 2198, 1/24 taler 1675 (SB 170) och objekt 2205-2206, 1/96 taler 1673 och 1684 (SB 197 och 199).

1. Karl XI, Stettin, 2 dukater 1661. SB 49.

2. Kristina, Stettin, ½ taler 1641. SB 21.

3. Karl XI, Stettin, 1/3 taler 1689. SB 140a.

4. Karl XI, Stettin, 1/12 taler 1688. SB 147b.

Stralsund

Från *Stralsund* utbjöds som objekt 2346, den mycket sällsynta dukaten 1655 (SB 34b R) (*bild 5*) och som objekt 2348, taler 1662 (SB 49 R) (*bild 6*).

Den största rariteten var dock objekt 2343, taler 1642 (SB 9) (*bild 7*), ex Busso Peus 368 och Künker 141

som båda anger endast tre kända exemplar.

Lågvalörer inkluderande objekt 2351, 1/24 taler 1668 (SB 72 XR) (*bild 8*). WAG refererar till Bratring som endast kände Pogges exemplar av detta extremt rara mynt.

5. Karl X Gustav, Stralsund, dukat 1655. SB 34b.

8. Karl XI, Stralsund, 1/24 taler 1668. SB 72.

6. Karl XI, Stralsund, taler 1662. SB 49.

7. Kristina, Stralsund, taler 1642. SB 9.

Sammanfattningsvis kan man fastställa att WAG:s auktion över samling Riebe nästan var ett ”smörgåsbord” för samlare av svenska besittningsmynt från Pommern!

Se även min korta artikel i SNT 2014:5 sid. 109 om en tidigare oskildrad pommersk 1/24 taler 1681 från samma auktion.

Ottar Ertzeid

FOTO: WAG.

Noter

¹ Finns förutom tryckt katalog också på nätet: www.wag-auktionen.de/auktion/

² Samling Riebe är namnet på en samling vars ägare vill vara anonym.

³ SB = Ahlström, B. m.fl.: *Sveriges besittningsmynt*. Stockholm 1980.

⁴ Carl Friedrich Pogge (1752-1840) från Pommern (svensk besittning till 1815) ägnade sig åt Pommerns historia och särskilt numismatik. Pogge kom i besittning av en stor myntsamling, den största i Pommern, över vilken han författade en mycket refererad katalog: *Münzen und Medaillen von Pommern, Russland, Polen, Dänemark, Schweden und Mecklenburg*.

Köpes
1/24 riksdaler 1780
Minst 1+ kvalitet
Roland 070-5132440

Den svenska Tomten

"Egentligen bor det flera slags tomtar i Sverige. De flesta har bott i landet sedan urminnes tider, medan några invandrade hit för ett drygt sekel sedan. Vår urgamla, inhemske tomte har aldrig tyckt om städer, och därför har endast få av dagens många stadsbor träffat honom. Det kan vara orsaken till att föreställningen hur en tomte ser ut och uppfattningen om hans karaktär är så växlande. Det visar sig också att folk blandar ihop tomten med varelser som liknar honom, det kan gälla sägenfigurer lika väl som levande människor. Låt oss därför ta närmare reda på vår svenska tomtes släkthistoria!"

Så inleder *Ulla Ehrensvärd* (född 1927) sin bok om vår svenska tomte, som kom ut 1979 på Svenska Turistföreningens förlag. En fantastiskt fin bok, där hon samlat allt som är värt att veta om våra tomtar, från vättar till trädgårdstomtar och skogstomtar, men också ett par rader om tomtar på aktiebrev och sparbössor. Boken i sig är en kulturhistorisk skattgömma. Den är rikt illustrerad med i huvudsak bilder från Kungliga Biblioteket.

Professorn och konsthistorikern Ulla Ehrensvärd var åren 1971-1982 förste bibliotekarie vid Kungliga Biblioteket, därefter förste arkivarie vid Krigsarkivet 1983-1992. Hon invaldes i Kungl. Vitterhetsakademien 2006.

Hon har publicerat numismatiska artiklar och år 1974 trycktes första delen av hennes gedigna arbete *Medaljgravören Erik Lindberg 1873-1966* utgiven av SNF som Numismatiska Meddelanden XXXII:1. Den andra delen utkom 1988. Båda finns till försäljning hos SNE.

MGL

Höga sedelvalörer blev byte vid postrån 1854

VID ETT POSTRÅN som genomfördes sensommaren 1854 sköts postiljonen Anders Magnus Nilssén till döds. Rånet utfördes ungefär 400 meter söder om torpet Stenlid i Sandhems socken i Västergötland av skrädderiarbetaren Jonas Johansson Falk och förre soldaten Anders Andersson Frid. Soldaten Frid hade 1841 gift sig med änkan Helena Nilsdotter, vars ene son var Jonas Falk.

Både Jonas Falk och Anders Frid var tidigare straffade för stöld och kända i trakten som våldsamma personer. Eftersom ortens befolkning inte hade glömt deras brott, så ansåg de sig förföljda. För att komma bort från hembygden flyttade de till Stockholm för att söka sitt levebröd.

Inför resan till huvudstaden skaffade sig båda falska identiteter. Frid hade i det falska prästbeviset namnet Sandqvist. Efter att han åkt till huvudstaden 1853 flyttade hustrun Helena Nilsdotter snart in i Nykyrke fattigstuga. Strax efteråt reste Jonas Falk till Stockholm och hade då i det falska prästbeviset namnet Johan Julius Löfgren.

Båda fick arbeten i huvudstaden, Frid som murare och Falk med att laga kläder. Men i Jonas tankar fanns hela tiden hur han skulle kunna komma över en större summa pengar. Med Falk som den drivande började de båda att överlägga hur de skulle kunna utföra ett postrån. Frid hade först varit tveksam, men till slut gick han med på att delta. Lättast ansåg de att det skulle bli att råna posten på postlinjen Jönköping – Falköping. Falk och Frid kände till terrängen och trakten där posten färdades mellan postgårdarna Håknarp i Habo och Sibbarp i Sandhem. Skogsvägen var smal och backig och det fanns flera grindar, där postskjutsen skulle kunna stoppas.

Sensommaren 1854 hade Jonas Falk pantsatt kläder som hade lämnats till honom för lagning. På det viset fick han kontanter för att de båda

”... bland de rånade pengarna fanns fyra större sedlar, två av Rikets Ständers Bank utgivna på vardera 500 riksdaler och två från Göteborgs Privatbank på vardera 100 riksdaler banco. Därutöver fanns ett flertal andra sedlar både från Rikets Ständers Bank och från privatbanker.”

med båt skulle kunna bege sig mot hemorten. De sökte upp Falks syster Lotta och hennes man Claes Neijman som bodde i en stuga vid Tranemaden i Habo. Systemen och hennes man begrep snart att de inte kommit tillbaka enbart för att hälsa på. De båda

”gästerna” hade något annat i tankarna. Lotta Falk uppmärksammade sin bror på att eftersom han var skyldig en granne i Tranemaden pengar så borde han inte bli synlig i trakten. Därför fick de övernatta i en lada. När de lämnade systemens stugan så tillgrep

Falk i ett obevakat ögonblick ett gevär som tillhörde Neijman. Snart vandrade de vidare uppåt Broholm och gjorde sig beredda att hejda postskjutsen i närheten av Stenlid.

Det var en mörk och regnig natt mellan den 22 och 23 augusti 1854, som överfallet skedde. På postskjutsen fanns postiljonen Anders Nilssén och skjutskarl var postdrängen Sven Larsson från Håknarp i Habo. Vid en grindpassage hade de båda gärningsmännen låst grinden med en klinka som förstärkts med flera stenar så att den inte skulle kunna öppnas. Falk hade förberett sig med att ladda bössan och Frid hade utrustat sig med en stor knölpåk.

Vid grinden stannade hästen tvärt och Sven Larsson gick av för att öppna. I den mörka och regniga natten gick de båda gärningsmännen till angrepp. Jonas Falk sköt postiljonen Nilssén på nära håll och denne ropade då till drängen: vänd, vänd! Falk hann även ge postiljonen ett hårt slag med bösskolven i huvudet så att kolven gick av. Anders Nilssén föll av vagnen ned på vägen. Postdrängen Sven Larsson anfalls av Frid med den stora knölpåken. Larsson slogs hårt i huvudet och fick ett stort blodigt sår. Falk lutade sig över postiljonen och sade att nu är karlen död. Därefter hoppade de båda postrånarna upp på kärran, vände hästen och körde fort därifrån. Mellan Nykyrka och Västra Kärr körde de in på en skogsväg där postväskorna togs av kärran och postskjutsen lämnades.

Efter att de gått några kilometer i Gruvereds skog skar de sönder väskorna och undersökte posten. Det visade sig att de kommit över omkring 200 riksdaler banko, pengar som de stoppade i sina fickor. I rånbytet fanns några stora sedelvalörer, nämligen på 500 riksdaler banko. Där fanns även några 100-riksdaler och ett antal privatbanksedlar.

Därefter förflyttade sig de båda tjuvarna förbi Gustav Adolfs kyrka ned till landsvägen mot Hjo. Från Torkelsryds gästgivaregård tog de skjuts några mil för att sedan bege sig till fots mot Hjo. För två riksdaler banko

fick de hjälp av några fiskare att med båt komma över till andra sidan Vättern, till Borghamn.

Därifrån vandrade de norrut genom Vadstena till Motala. Där kom de med ett fartyg och fortsatte resan till Stockholm. I huvudstaden blev de snart gripna. Falk blev snabbt igenkänd av personer, vars kläder han hade pantsatt och redan första kvällen blev han arresterad. Snart visade det sig också att han hade gott om pengar.

Frid, som inte återfann Falk efter deras "skilsmässa", vid ankomsten till Stockholm, blev orolig och sökte sig utåt avlägsnare delar i storstaden. Han gjorde en ångbåtsfärd för att komma ifrån de centrala delarna. När Anders Frid lämnade ångbåten "Sikla" tappade han 185 riksdaler av de rövade pengarna. När han efter några dagar greps i Stockholm fanns i hans plånbok 1283 riksdaler och 16 skillingar banko. Inför Häradsrätten medgav Frid att bland de rånade pengarna fanns fyra större sedlar, två av Rikets Ständers Bank utgivna på vardera 500 riksdaler och två från Göteborgs Privatbank på vardera 100 riksdaler banko. Därutöver fanns ett flertal andra sedlar både från Rikets Ständers Bank och från privatbanker. Sedlarna som återfanns hos Frid visade sig komma från postrånet. Kongl. Generalpoststyrelsen meddelade att vid poströveriet hade det försvunnit i rekommenderade brev, "ettusen åttahundra nittioen riksdaler 40 skillingar banko".

Till en början nekade de båda att de utfört postrånet, men så småningom erkände de och fördes till fängelset i Mariestad.

Postdrängen Sven Larsson hade, svårt skadad, lyckats ta sig till torpet Ivarsbo vid Stenlid, omkring 700 alnar från brottsplatsen (ungefär 400 meter) för att larma om hjälp. Postiljonen Nilssén som var svårt skadad fördes så snart som möjligt till Jönköpings lasarett. Där avled han den 8 september.

Falk och Frid som hade återförts till Västergötland ställdes inför Varofta Häradsrätt och Slättängs tings-

lag den 22 december 1854. Vid rannsakingen dömdes båda till det hårda straffet "och andra till skräck och varnagel" att mista sina liv genom halshuggning. Domen underställdes Göta Hovrätts prövning i början av april 1855. Anders Frid hade lämnat in en ansökan om benådande varvid hans straff ändrades till 28 dagars fängelse på vatten och bröd, varefter han fick livstids fängelse.

Jonas Falk avrättades genom halshuggning på Svedmon norr om Sved den 21 november 1855 och han begravdes i närheten av avrättningsplatsen. Skarprättaren Johannes Jansson från Göteborg utförde uppdraget.

Falks medbrottsling Anders Frid frigavs från straffängelset i Landskrona i januari 1886 och levde fram till 1904. Avrättningen lever fortfarande kvar i folks minne mer än 150 år efter den ägde rum. Enligt en legend i trakten och muntliga traditioner ska det alltid finnas blommor på Falks grav. Platsen finns fortfarande utmärkt med ett litet järnkors, där namnet FALK och året 1855 anges.

FOTO: KMK.

Magnus Widell

Rikt myntfynd

Ungefär samtidigt med att den under nr 2049 å sid. 41 härnedan upptagna Karl X:s åttadaler af 1658 blef såld i Stockholm för 2,500 kronor hittades i Riga, under muddring i därvarande hamn 43 st. dylika åttadalar, en af 1657 och de öfriga af 1659. Meddeladt af postexpeditören T. G. Appelpgren.

Sekreteraren.

Ur Numismatiska Meddelanden XVIII.
1908

Nämnda lista har rubriken *Anmärkningsvärda pris vid myntauktioner i Stockholm 1900-1907*. Vid nr 2049 (sålt på auktion den 29 oktober 1901) finns en not: "Det högsta pris som vederligen betalats på auktion, för något svenskt mynt." 2 500 kronor år 1901 motsvarar i dagens penningvärde 142 307 kronor. Rekordet har slagits med råge. "Sekreteraren" var då Bror Edv. Hyckert.

Red.

Nyutgiven bok om Johannes Loccenius – en av 1600-talets lärda män och numismatiker

I UPPSALA VAR DET DEN 10 oktober release av en skrift om den numismatiske pionjären Loccenius (1598-1677) *Johannes Loccenius – En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*, av Frédéric Elfver¹. Releaseen var riktigt välbesökt, ett trettiotal besökare hade tagit sig till Uppsala Universitets Myntkabinett för lite mingel och närmare presentation av skriften. Besökarna kom från både den numismatiska och den akademiska världen.

Presentationen av boken arrangerades av Svenska Numismatiska Föreningen tillsammans med Numismatiska Klubben i Uppsala och Myntkabinettet i Uppsala. Hendrik Mäkeler som frikostigt upplåtit kabinettets lokaler till releaseen inledde med en liten presentation av Loccenius. Efter ett kortare tal kunde sedan under tecknad lämna över det första tryckta exemplaret till författaren.

Att releaseen ägde rum i Uppsala är mycket passande, eftersom Loccenius var verksam på Uppsala Universitet och där innehavare av Johan Skyttes professur i retorik och statskunskap.

Loccenius var förutom professor skytteanus även jurist och historiker. Mest känd är Loccenius för sitt juridiska arbete och han räknas till en av grundarna av den svenska juridiska vetenskapen.

Redan 1647 utkom Loccenius med *Antiquitatum Sveo-Gothicarum, cum huius ævi moribus, institutis ac ritibus indigenis pro re nata comparatarum libris tres*, vilken är en av de tidigaste svenskproducerade skrifterna med numismatiskt innehåll. I sammanhanget ska vi betänka att 1647 är sam-

ma år som Elias Brenner föddes. Det skulle dröja femtio år innan mer specialiserad numismatisk litteratur kom ut, Dijkmans *Observationer* (1686)² och Brennens *Thesaurus* (1691)³.

En idé kring själva skriften föddes i samband med att SNF gav ut en medalj över Johannes Loccenius 2009⁴. Medaljen avbildas för övrigt på omslaget till skriften. Boken var tänkt att komma ut senare samma år, men det har gått lite grus i maskineriet, bland annat har två tryckerier som fått uppdrag att trycka boken gått i konkurs. Boken kunde alltså presenteras först fem år efter medaljen. Nu kanske det inte brådskar med en bok över en man med numismatiskt intresse som levde på 1600-talet. Personligen tycker jag när inte är det primära, det viktiga är att numismatisk litteratur skrivs och ges ut!

Ingemar Svenson,
sekreterare SNF

Noter

- ¹ Svenska Numismatiska Föreningens *Smärre Skrifter* nummer 12 (ISSN 0282-4396).
- ² *Observationer, som kunna gifwa någon anledning till dhe forna swenskarnas och göthers penninge rächningz beskaffenhet, uthi många hundra åhr tillbaka, uthur theras egna handlingar [...]*. Stockholm 1686, Petter Dijkman.
- ³ *Thesaurus nummorum sveo-gothicorum, thet är en skatt af swenskt mynt, uthi twenne böcker fördelt*. Stockholm 1691, Elias Brenner.
- ⁴ Svenska Numismatiska Föreningens medalj nummer 83. Konstnär: Peter Linde, silver 56 mm/120 gram. Upplaga 30 exemplar. Se Frédéric Elfvers presentation i SNT 2009:6 s. 142-143.

På bokreleaseen sågs bland andra Frédéric Elfver, Ingemar Svenson, Cecilia von Heijne och Hendrik Mäkeler.

FOTO: CURT EKSTRÖM.

Skriften om Johannes Loccenius är nummer 12 i Svenska Numismatiska Föreningens serie Smärre Skrifter. Den går att köpa via föreningens hemsida och på kansliet – info@numismatik.se – och kostar 100 kronor + ev. porto.

Frédéric Elfver (red.): Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige.

Svenska Numismatiska Föreningens *Smärre skrifter* 12, Stockholm 2014. ISSN 0282-4396. 64 s. Ill.

I SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS SERIE *Smärre Skrifter* har en trevlig volym utkommit om en av det svenska 1600-talets mera framstående akademiker. Under redaktion av Frédéric Elfver – och med smakfull layout av Magnus Wijk – behandlas Johannes Loccenius lärda verksamhet i Sverige med betoning på hans numismatiska bidrag.

Professor *Erland Sellberg*, verksam vid Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria vid Stockholms universitet, inleder med en översiktlig redogörelse för Loccenius levnadsbana. Han föddes år 1598 i staden Itzehoe, belägen nordväst om Hamburg. Under Loccenius studietid i Rostock blev han uppmärksammad av en av Gustav II Adolfs närmaste medarbetare, Johan Skytte, som bekostade den unge studentens fortsatta utbildning.

Den nyblivna stormakten Sverige var nämligen i stort behov av begåvningar inom de flesta områden. Under 1620-talet gjordes stora satsningar på att återupprätta Uppsala universitet och göra detta till ett centrum för utbildningen av rikets framtida ämbetsmän.

År 1625 kallades Loccenius till Uppsala, där han erhöll en post som professor i historia. Ett par år senare fick han även uppdraget att sköta den så kallade skytteanska professuren i politik och retorik. År 1634 lämnade han professuren i historia för att i stället överta tjänsten rörande romersk rätt; två år senare övertog han också ansvaret för undervisningen i den svenska rätten.

År 1666 blev Loccenius invald i det nyinrättade Antikvitetskollegiet, som då hade sitt säte i Uppsala, och sex år senare övertog han det prestigefyllda uppdraget som preses vid universitetet. Han var då nästan 75 år – en aktningssvärd ålder under 1600-talet

– och avled fem år senare i sitt hus i Uppsala.

I sin egenskap av rikshistoriograf utgav Loccenius också en svensk historia, som utkom i flera upplagor från år 1654. Hans framställning kännetecknas av en för tiden ovanlig källkritisk inställning. Således börjar den med kristendomens införande i Sverige, eftersom Loccenius ansåg att källäget för tiden innan dess var för dåligt. Den götiska historieskrivningen med dess fantasifulla nationalistiska inslag vann dock successivt steg i Sverige, varför den sista utökade upplagan av Loccenius verk, utkommen 1676, inleds med den Erik I som motsvarade kung Berik hos goterna. Loccenius reserverade sig dock i förordet; han konstaterar att en historiker inte kan berätta mer än vad källorna avslöjar och då han återberättar vad en annan historiker skriver, så måste skulden för eventuella fel ligga på den ursprungliga sagesmannen.

Redan år 1647 hade dock hans arbete om den svenska kulturhistorien, *Antiquitatum Sueo-Gothicarum*, utkommit. Det utkom sedan i flera upplagor under 1600-talet (1654, 1670 och 1676) samt år 1728 i svensk översättning av Nils Hufwedson Dal, *Swenske och Göthiske gamle handlingar*. Arbetet innehåller även ett mynthistoriskt kapitel, "Om de gamla svearnas och götarnas mynt", som återges på såväl latin som i svensk översättning av Harald Nilsson i SNF:s lilla skrift.

Loccenius intresse för filologi och juridik präglar framställningen av det svenska myntsystemets utveckling. Paralleller dras mellan romerska termer för vikter och mynthenheter och han refererar flitigt till de gamla landskapslagarna.

Någon gång hänvisar han också till personliga erfarenheter, som när han berättar om hur han blivit förevisad ett anglosaxiskt mynt från Ethelred II:s (978-1016) tid av en bonde som hade hittat det i sin åker. I sin ägo hade Loccenius även en tysk taler, präglad år 1531 i Annaberg i Sachsen, vilken bar inskriften *Nach dem alten Schrot und Korn*: "Detta är alltså ett mynt som befunnits gott av våra för-

fäder och som fortfarande har inre och yttre kvalitet, bonitas, som de säger".

De svenska dalarna var dock "på intet sätt sämre än de bästa tyska ifråga om silverhalt" skriver Loccenius. Han hänvisar därvidlag stolt till den tyske historieskrivaren Bertius, som "prisar ... de svenska dalarnas mycket höga kvalitet".

Någon gång misstar han sig, som när han med hänvisning till Stiernhöök ger sig in på ett resonemang om de första fyrkarna. Han blandar ihop kopparfyrkarna med deras föregångare i låghaltigt silver; "därv kallades det lilla myntet på grund av sin färg för blämässing". Nu vet vi att fyrkarna kallades för "blämysare" redan i slutet av 1500-talet; detta var dock en term som var övertagen från tyskan, *Blaumäuse* eller "blämöss". Det var ett öknamn i folkmun för vissa låghaltiga småmynt från Nordtyskland och Nederländerna.

Frédéric Elfver beskriver i följande kapitel den vackra medaljen över Loccenius, som graverades av Peter Linde och som utgavs av SNF år 2009. Medaljen med dess kraftfulla karaktärsporträtt återges också i förstoring på skriftens omslag. Elfver förtecknar därefter också de olika upplagorna av *Antiquitatum* med kollationering och litteraturhänvisningar.

Skriften avslutas med en återgivning av texten rörande myntkapitlet i Hufwedson Dals översättning av *Antiquitatum* från år 1728.

Skriften lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram Loccenius pionjärinsats inom numismatiken. Vi får också en introduktion till en framstående gestalt i 1600-talets lärdomshistoria, tillika en av de många invandrare som betydde så mycket för Sveriges utveckling som stormakt under 1600-talet.

Johannes Loccenius levnadsöde är ett gott exempel på de positiva effekterna som migration och kulturellt utbyte hade på vårt land, vilket är något att erinra om i dessa tider.

Bengt Hemmingsson

In Memoriam

Claude Arthus-Bertrand 1919–2014

Hedersledamoten och förra generalsekreteraren i FIDEM (Den Internationella Federationen för Medaljkonst) Claude Arthus-Bertrand dog i sömnen den 29 juli 2014 på sitt älskade sommarställe i Plougrescant vid Bretagnes kust. Begravningen ägde rum i Église Les Mesnuls (väster om Paris) den 5 augusti i år.

Claude, som närmast sörjes av fem överlevande barn, 22 barnbarn och 12 barnbarnsbarn, blev nästan 95 år gammal. Att han nått en så vördnadsvärd ålder hade hans vänner ingen aning om; fransmän firar sällan sina födelsedagar. Hans kära hustru Jeanne hade lämnat honom 2012 vid 92 års ålder.

För den som skriver denna minnestekning och hans familj var Claude Arthus-Bertrand en vän sedan nära sextio år. Det var numismatiken och närmare bestämt medaljen som ursprungligen sammanförde oss. I september 1955 höll FIDEM kongress i Stockholm och Kungl. Myntkabinetet var ansvarigt för den stora utställningen av modern medaljkonst (med katalog). Inte minst Frankrike var väl representerat. Styrelsens ordförande (président) var dåförtiden André Arthus-Bertrand (1885-1982), som var en av grundarna och skulle sitta kvar till 1963. Bland dem som deltog var hans son och sonhustru, Claude och Jeanne Arthus-Bertrand. Vi blev vänner för resten av livet. Under våra aktiva år träffades vi ofta, ibland två eller tre gånger om året. Claudes far och sedan han själv ägde och förvaldade den kända medalj- och juvelerfirmen Arthus-Bertrand i Paris mittemot kyrkan Saint-Germain-des-Prés, ett företag som familjen grundat 1803. Man var och är också tillverkare av ordnar – främst Hederslegionen – , värjor för akademiledamöter och kopior av gamla smycken för Louvren.

Under mina många besök i Frankrike var jag också inbjuden av Claude

Claude Arthus-Bertrands medaljporträtt i FIDEM-utställningen i Stockholm 1985. Konstnär: Guy-Charles Revol (1912-1991). Diam 110 mm. OKÄND FOTOGRAF.

och Jeanne att besöka deras sommarställe i Plougrescant i Bretagne och var också ute och seglade med den förstnämnde. Mitt värdfolk var flera gånger i Sverige, Claude mer än Jeanne och vi sågs ute hos oss på Söderårby utanför Strängnäs. Den gången – i samband med FIDEM i Stockholm 1985 – deltog också framlidna Mireille Mosser, vår generalsekreterares utomordentliga sekreterare. Vi ansträngde oss med middagen och med vinerna, även om jag visste att Claude inte var så fransysk i sin attityd till gastronomin. Den egenskapen besatt nog Jeanne i större grad.

Från en bilresa upp till Sporrong i Norrtälje minns jag att Claude

fann att den mycket förekommande björken var ”en smula melankolisk (*mélancholique*)”. Han hade rest mycket och talade en utmärkt engelska. Men vi höll oss sinsemellan alltid till franskan och min erfarenhet är från det tal han höll på engelska till mig på 60-årsdagen i medaljsalen – kanske jag minns fel när jag tyckte den hade en svag amerikansk accent. Enligt hans dotter Catherine var han stolt över sin engelska som han ansåg vara ”very British”.

Flera gånger besökte jag Jeanne och Claude i Paris på Rue du Cirque, ett kvarter från republikens president och nära Champs Elysées. Här förvarade han FIDEM:s arkiv i sitt garage; det är nu ett antal år sedan det deponerades i Lissabon och där det kan studeras. Sista besöket avlades i maj 2008 och jag minns att jag hade ett längre samtal med den invalidiserade Jeanne, som hade sett på TV när jag plötsligt dök upp i ett kulturprogram om den förste Bernadotte, till stor del inspelat i Stockholm.

Bland de kunder han (liksom Sporrongs) förlorade under senare år var kejsarna av Iran och Etiopien (”Lejonet av Juda”). En kort tid blev de ersatta av Bokassa (1921-1996), som gjorde sig till kejsare av Centralafrika. Denne var en stor beundrare av Napoleon och företaget Arthus-Bertrand, grundat året före kejsarkrö-

Vid delegatmötet i Paris april 1989 hade en del av styrelsen ett sammanträde på *La Monnaie*. Vi ser från vänster Claude Arthus-Bertrand (stående), hans efterträdare Mariangela Johnson-Pasqualetti (sittande), hans sekreterare Mireille Mosser (stående), ordföranden Lars O. Lagerqvist (sittande) och styrelsemedlem Aimo Viitala (stående).

FOTO: KASSAFÖRVALTAREN MONIQUE LEMBOURBE.

ningen 4 december 1804, fick i uppdrag att tillverka kronorna till honom och en av gemälerna samt kröningsmedaljen. Han kröntes 4 december (förstås!) 1977 i Bangui och avsattes två år senare. Någon gång hoppas jag kunna hitta fotot av kejsarkronan och medaljen för publicering i SNT!

Sedan Claude lämnat posten som generalsekreterare deltog han länge som medlem av styrelsen ("Kommittén" som den heter) i Milano, Lissabon, Colorado Springs etc. och var under de sista verksamma åren vår revisor och därtill medlem av redaktionskommittén för *The Medal*. När vi båda deltog i kongressen i Neuchâtel gjorde vi ett gemensamt framträdande med ett föredrag om federationens historia, "FIDEM 1937-1996", och visade många medaljbilder med anknytning till personligheter bland ledamöter och till konstnärer som deltagit. Man kan läsa föredraget i "Médailles 1997", sidorna 27-46. Vi trivdes med detta samarbete, men de små lustigheter och anekdoter vi tillät oss inför auditoriet återfinns inte i den tryckta texten, tyvärr! De sista åren har vi fått nöja oss med brevväxling; senast i mars 2014 hade vi kontakt med varandra; vi hörde ju till den generation som ännu skriver brev! Jag lovade besöka honom i oktober – hélas, så blev det inte!

Många äldre medlemmar kan intyga vilken effektiv, energisk och vid behov diplomatisk styrelseledamot och generalsekreterare han var. Han och Jeanne var fina representanter för fransk kultur i dess bästa former. När man besökte Paris kunde man alltid lita på att få rekommendationer till vilka utställningar och teatrar man just då borde besöka. En smula gammalmodig var nog Claude; det tog bortåt trettio år innan han föreslog att vi skulle tilltala varandra med förnamnen. Men något *tutoyer* (duande) blev det aldrig!

Ett varmt tack till Claude för allt hans arbete inom FIDEM och för hans insatser för medaljkonsten. Och för en lång och fin vänskap!

Lars O. Lagerqvist
FIDEM:s hedersordförande

Lovisa Ulrikas myntgåva till Uppsala universitet

Ett av mynten ur drottningens gåva till Uppsala universitets myntkabinett.

Denar från L. Rustius, 76 f.Kr.

FOTO: RAGNAR HEDLUND.

NÄR MAN STIGER IN I Uppsala universitets myntkabinett möts man av drottning Lovisa Ulrikas (1720-1782) välkomnande byst. Den minner om 1750-talet och kabinettets egentliga skapelseperiod, då Carl Didric Ehrenpreus (1692-1760) omfattande svenska samling förvärvades till kabinettet och den unge numismatikern Evald Ziervogel (1728-1765) anställdes som dess föreståndare. Bysten minner också om de gåvor drottningens skänkte till kabinettet.

Besvärande nog har detaljerna kring vilka mynt som ingick i drottningens gåva sedan länge fallit i glömska och det enda man känt till är att den innehållit antika mynt samt att det skulle röra sig om drottningens dubletter*. Stor glädje utbröt därför då vi, Ragnar Hedlund och undertecknad, i maj i år vid studier i Uppsala universitets arkiv återfann en förteckning (Sign. E III a:51) från 1751 i original. Totalt förtecknar den 1667 antika mynt, främst romerska, varav 625 i silver, 1041 i koppar samt ett i bly.

Byst av drottning Lovisa Ulrika skulpterad av Johan Tobias Sergel (1740-1814).

FOTO: FÖRFATTAREN.

Drottning Lovisa Ulrikas mynt kommer att publiceras digitalt inom ramen för Ragnar Hedlunds projekt "Digitalisering av antika mynt vid Uppsala universitet" som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.

Magnus Wijk

* Lovisa Ulrikas egen myntsamling grundades då hon år 1746 förvärvade Carl Gustaf Tessins samling.

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Arsenalsgatan 6 • Box 7377 • 103 91 Stockholm

Tel. 08-611 01 10 • Fax 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND

Tel. och fax 046-14 43 69

e-post: siv-gunnar@swipnet.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 20 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

ANTIKBODEN

Kanikgatan 3
222 29 Lund
Tel. 046-12 99 00
per_floberg@hotmail.com

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031-13 94 84
besour@telia.com - www.besour.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08-732 66 86, 070 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

H & J:S NUMISMATIK HB

Jimmy Häggqvist
Box 43
310 20 Knäred
jimmy@collectia.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 11
371 35 Karlskrona
Tel. 0455-813 73
lennart@mynt.nu - www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14
Box 98
503 06 Borås
Tel. 033-41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel./fax 046-14 43 69
siv-gunnar@swipnet.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
370 24 Nätraby
Tel. 0455-155 99

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155-28 63 25
corona-coin@swipnet.se
www.coronamynt.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96, Box 19 507
104 32 Stockholm
Tel./fax 08-673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46,
Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61, fax 08-661 62 13
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON

Stefan Jonasson/Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031-20 81 11
ticalen@gmail.com

PECUNIA MM HB

Färlingvägen 8
245 33 Staffanstorp
Tel./fax 046-25 21 19
matsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30
Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel./fax 042-12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6
Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08-411 50 81, fax 08-411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel./fax 031-13 50 88
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

STRANDBERGS MYNTHANDEL & AKTIESAMLAREN AB

Arsenalsgatan 6
Box 7377
103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20
Fax 08-611 32 95
info@aktiesamlaren-bjb.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS

Box 6235
102 35 Stockholm
Tel. 070 631 58 09
tamco.num@telia.com

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel./fax 031-20 81 11
ticalen@gmail.com

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
Box 490
101 29 Stockholm
Tel. 08-411 08 07, fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08-732 66 86 • 070 212 64 55

www.mynt.nu/smf/

Litteratur till försäljning hos Svenska Numismatiska Föreningen

Numismatiska Meddelanden (NM)

Hyckert-Lilienberg: *Minnespenningar över enskilda svenska män och kvinnor*. NM XVII.

1905, 1906, 1908, 1915. Även delvis nytryckt 1975. Komplett i 7 delar. 225 kr (250 kr)*

Numismatiska Meddelanden XXX. 1965. 30 kr (40 kr)

Ehrensward, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. NM XXXII:1. 1974. 125 kr (170 kr)

Dito. NM XXXII:2. 1988. 125 kr (170 kr) **Sänkt pris!**

Numismatiska Meddelanden XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)

Numismatiska Meddelanden XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)

Studies in Late Anglo-Saxon Coinage. NM XXXV. 1990. 150 kr (225 kr)

Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. NM XXXVI. 1987. 145 kr (190 kr)

Festskrift till Lars O. Lagerqvist. NM XXXVII. 1989. 50 kr (50 kr)

Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita. NM XXXVIII. 1992. 75 kr (75 kr)

Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. NM XXXIX. 1995. 200 kr (250 kr)

Nulla dies sine linea. Festskrift till Ian Wiséhn. NM XLI. 2001. 200 kr (200 kr)

Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. NM XLII. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

Gamby, E.: *Bland numismatiker. Minnen från 1920-, 1930- och 1940-talen*. Smärre skrifter 3. 1984. 25 kr (25 kr)

Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. Smärre skrifter 4. 1985. 25 kr (35 kr)

Widell, M.: *Militärpolletter*. Smärre skrifter 7. 1998. 100 kr (100 kr)

Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873–1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. Smärre skrifter 8. 1998. 50 kr (50 kr)

Lars O. Lagerqvists medaljfond. Smärre skrifter 9. 1999. 100 kr (100 kr)

Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. Smärre skrifter 10. 2004. 50 kr (50 kr)

Elfver, F.: *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. Smärre skrifter 12. 2014. 100 kr

Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. Smärre skrifter 13. 2010. 150 kr (150 kr)

Andra utgåvor

Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr.

Rundberg, J.: *Den svenska örtugmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)

Rundberg, J.: *Den svenska örtugmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)

Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)

Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 350 kr (395 kr)

Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok*. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009. 150 kr

Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr

Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr

Talvio, T.: *Förteckning över Antellska myntsamlingens svenska mynt. Kristina och Karl X Gustav 1632–1660*. 2009. 100 kr

Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr

Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT)

Kompleta årgångar SNT 1994–2013. 100 kr / årgång; SNT 2010, 7 nummer. 50 kr

Register

Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr

Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)

Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Ev. emballage och porto tillkommer.

Böckerna säljs direkt hos Svenska Numismatiska Föreningen på Banérgatan 17

För öppettider se redaktionsrutan i SNT

Böckerna kan också beställas

Tel.: 08-667 55 98

E-post: info@numismatik.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vardagar 11-17, fredag 11-15

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Stiftad 1873

Arsavgiften är 250 kr.
Som medlem får Du SNT automatiskt!

Du kan också prenumerera på SNT
för endast 200 kr per år.
info@numismatik.se

Skarabé
Mynt & Guld AB
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10 - 18

MYNTMÄSSA

Sigtuna Myntklubb
hälsar dig välkommen
till Forum i Märsta
Stockholmsvägen 25
den 31/1 2015 kl. 10-15

Ca. 25 etablerade utställare.
Försäljning av mynt och tillbehör.
Värdering och köp av mynt,
medaljer, polletter mm.
Lotteri & servering
Entré 20 kronor

Myntauktion

6 december 2014

Frimärkshuset
Skandinavisk Filateli AB
Humlegårdsgatan 13, 114 46 STOCKHOLM

08-661 74 50
info@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

MYNTAUKTION

i Stockholm våren 2015

Ett urval av mynt som vi har sålt tidigare:

8 mark
1670

1 riksdaler 1713
Smala lejon

Norge.
1 speciedaler 1628

Norge.
½ speciedaler 1693

Norge.
2 kroner 1888

Danmark.
1 dukat 1699

Danmark.
Medalj Christian V

Bättre mynt och hela samlingar mottages till vårens myntauktion.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.myntkompaniet.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

AUKTIONER 2015

Preliminärt auktionsprogram för 2015:

Auktion 13: 13-14 mars

Auktion 14: 23 maj*

Auktion 15: 23 maj*

Auktion 16: 11-12 september

* Mynt ur Nils J. Lindbergs samling samt polletter ur Hans Lundbergs samling

Vi kan nu erbjuda en helårsprenumeration på alla våra kataloger för 2015. Med dessa följer även ett fint verk över Dr Nils J. Lindbergs samling. Priset för dessa fem publikationer är endast 750 kronor.

Prenumeration beställd senast den 10 januari garanterar att beställarens namn blir tryckt i de kataloger som kommer att ägardedicerats. Inbetalning görs till bg 399-0090.

Önskas enbart auktionskatalog 13 är priset för denna 190 kronor.

Riksdaler 1633. Praktexemplar. Ex Ekström, Berghman, Bruun, Snoilsky.
Från Dr Nils J. Lindbergs samling, vars första del auktioneras ut den 23 maj 2015.

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm

E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se